

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ

Кірсєва Е.А.

Науковий керівник: доцент Шовкун В.А.

Розглянуто поняття, актуальність нормування праці в ринкових умовах господарювання, проведені дослідження стосовно методів і способів нормування праці, їх ефективності, подано класифікація норм праці за різними ознаками та показники оцінки доцільності застосування науково – обґрунтованих норм праці.

В Україні склався новий тип економіки. Зараз підприємства різних форм власності самостійно вирішують всі питання, у тому числі й ті, що пов'язані з установленням міри праці, тобто з нормуванням праці та її оплатою. У ринкових умовах головною стає функція заробітної плати, пов'язана з формуванням витрат на виготовлення продукції. За цих умов питання зниження або стабілізації витрат на виробництво продукції керівники підприємств вирішують за рахунок скорочення виплат заробітної плати. Тому скорочується чисельність працівників усіх підрозділів, а іноді й самі підрозділи. Це торкнулось і ланки нормування праці на підприємствах: відділів, бюро, секторів, інженерів-нормувальників та хронометражистів. При повній свободі встановлення оплати за працю керівником підприємства, власником фірми, радою акціонерів, пайовиками і т. ін. прискіпливі розрахунки міри праці на конкретні роботи за робочими місцями та професіями сприймаються як недоцільні витрати, що підвищують собівартість продукції.

Але багаторічний досвід високорозвинених країн свідчить про важливе місце технічного нормування праці на підприємствах, його ефективність у виявленні резервів зниження трудомісткості продукції (собівартості), про подальший розвиток та вдосконалення методів нормування праці, що є важливою складовою економічного менеджменту фірм, великих компаній [3, с.5].

Питання нормування праці розробляли видатні вчені – економісти та практики: Ф. Гілберт, Г. Емерсон, Ф. Тейлор, Г. Форд та інші. Найглибше економічну сутність нормування розкрив видатний американський учений Г. Емерсон у монографії «Дванадцять принципів продуктивності», яка була надрукована у 1912 році і не втратила свого значення і сьогодні. Заслуга Емерсона полягає не тільки в тому, що він визначив норми праці, але й пішов далі – на основі норм розрахував нормативи – певні кількісні показники норм. Таким чином він заклав підґрунтя методології нормування [8, с.32].

Нині під нормуванням праці розуміють науковий метод вивчення процесу праці і встановлення на цих засадах науково обґрунтованої міри праці як необхідної та достатньої кількості і якості праці, що потребує виконання певної роботи, виготовлення конкретної продукції.

Завдання нормування можна визначити як:

- встановлення нормативу часу на одиницю продукції;
- впровадження найбільш раціонального режиму використання устаткування, машин і механізмів;
- розробку найбільш раціональної структури виробничого процесу;
- впровадження ефективної організації праці робітника на робочому місці.

Головною метою нормування, встановлення міри праці в ринкових умовах на кожному підприємстві є максимальне зменшення витрат виробництва за рахунок щільного використання робочого часу, вивільнення його від непродуктивних втрат.

Сукупність заходів та розрахунків, за допомогою яких відбувається процес встановлення норм, становлять конкретні методи нормування. Існують два принципово відмінні методи нормування праці: сумарний і аналітичний.

Сумарний полягає в тому, що норми виробітку встановлюють експериментальним шляхом не на окремі елементи трудового процесу, а відразу на весь процес, тобто сумарно, визначаючи середній фактичний виробіток групи працівників.

Основним методом нормування праці в сільському господарстві є аналітичний метод. Його сутність полягає в сукупності та послідовності таких дій: розкладання виробничого процесу на складові частини, дослідження факторів, що впливають на тривалість кожного з елементів операції, проектування (на основі дослідження) нового, ефективного складу, послідовності й тривалості операції з урахуванням сучасних досягнень у підвищенні продуктивності праці.

Аналітичний метод має два різновиди: аналітично – експериментальний і аналітично – розрахунковий.

Аналітично – експериментальний метод нормування вимагає проведення певних спостережень та досліджень безпосередньо при виконанні того процесу на який встановлюється норма. На основі одержаних даних встановлюють обґрунтовані нормативи затрати часу на виконання окремих елементів трудового процесу і по них розраховують норму виробітку.

Суть аналітично-розрахункового методу полягає в тому, що норми встановлюють за типовими нормативами, диференційованими за природними й організаційно-технічними умовами. У сільському господарстві цей метод основний, бо він менш трудомісткий і при ретельному підборі дозволяє встановити досить обґрунтовані норми виробітку.

Для вивчення затрат робочого часу використовують три способи:

1. Хронографія (фотографія) - це спосіб вивчення використання робочого часу шляхом замірів його затрат по операціях та їх елементах у порядку послідовності їх виконання з урахуванням всіх нормотворюючих факторів протягом усього робочого дня.

2. Хронометраж – вивчення використання робочого часу на виконання окремих часто повторюваних елементів операцій, які можуть бути розчленовані до прийомів дій і рухів.

3. Фотохронометраж – комбінований вид спостережень, що включає хронографію робочого часу і хронометраж [5, с. 71].

За видами (призначенням сфери нормування праці) норми бувають такі:

— норма часу — нормування тривалості робочого часу, необхідного для виконання певної роботи (одиниці продукції);

— норма виробітку — нормування кількості продукції, роботи, послуг, яку потрібно виробити за робочу зміну;

— норма обслуговування — нормування кількості одиниць устаткування, агрегатів, поголів'я тварин, м² теплиць які робітник має обслуговувати протягом зміни;

— норма чисельності — нормування чисельності робітників, необхідної для забезпечення безперебійної роботи ферми, устаткування, робочого місця протягом зміни, за наявних організаційно-технічних умов.

За сферою застосування норми диференціюють:

— за територіально-регіональним застосуванням: регіональні, державні, міждержавні (міжнародні);

— за галузевим застосуванням: міжгалузеві, галузеві та підгалузеві, підприємства.

За методом обґрунтування норми бувають:

— технічно обґрунтовані;

— досвідно-статистичні.

За побудовою та ступенем укрупнення:

— диференційовані (на окремі види операцій, умов);

— укрупнені (на операцію в цілому, без диференціації на складові);

- типові (для типових операцій, умов праці, робочих місць);
- комплексні (на трудовий комплекс в цілому чи на циклічні операції);
- єдині (для всіх підприємств на технологічно-однорідні роботи, операції).

За періодом дії норми бувають:

- постійні (діють увесь період існування тих організаційно-технічних умов, для яких вони були створені);
- сезонні (діють лише конкретної пори року);
- тимчасові (діють обмежений період часу: до досягнення повного освоєння нового устаткування, технології, операції);
- одноразові (встановлюються на одноразові роботи, операції).

Запровадження і заміна норм проводиться власником за погодженням з профкомом. Про введення нових норм власник зобов'язаний повідомити працівників не пізніше ніж за один місяць.

Норми праці встановлюються на невизначений термін і діють до перегляду їх у зв'язку зі зміною умов, на які вони були розраховані.

Зі змінами технології виробництва, технічних, організаційних і санітарно-гігієнічних умов виробництва повинні бути переглянуті й раніше встановлені норми праці відповідно до вдосконалення технічних та організаційних умов. Якщо цього не зробити, то норма застаріє і стане гальмом підвищення продуктивності праці [1, с.34].

Перегляд норм виробітку, як правило, призводить до поліпшення якості самих норм, до забезпечення більш повної їх відповідності рівню організації виробництва, до використання наявних резервів підвищення продуктивності праці. Серед них найважливіші: технічне переозброєння виробництва, впровадження новітніх технологій, ноу-хау, найвдаліших поєднань поділу та кооперування праці у виробничих бригадах, кращих прийомів праці окремих робітників.

Для ретельного вивчення питань пов'язаних із нормуванням праці в Україні при Міністерстві Аграрної політики України створений Науково – дослідний інститут продуктивності АПК. Створені п'ять зональних центрів та обласні центри, що приймають участь у розробці та розповсюдженні норм праці, надають методичну допомогу підприємствам у питаннях їх впровадження, в розробці місцевих норм, проведенні паспортизації полів, луків, ферм, ремонтних майстерень та інших об'єктів, допомагають визначити вигоду, яку можна отримати від впровадження науково-обґрунтованих норм праці та ін.

Отже, сучасне нормування праці, що переходить від недосконалого, ненаукового за підходами досвідно-статистичного нормування до застосування техніко-економічно та психофізіологічне обґрунтованих норм праці для всіх категорій працівників, стає міцною основою для планування чисельності працівників, доцільної їх розстановки, найбільш ефективного використання техніки і можливостей людей.

Нормування — запорука високопродуктивної праці. Воно є важливим чинником конкурентоспроможності будь – якого підприємства, особливо за ринкових умов. Таким чином кожному підприємству слід дослідити питання нормування праці та розробити норми для власних працівників, що дозволить значно заощаджувати ресурси, знижуючи собівартість виготовленої продукції.

Література:

1. Кодекс законів про працю України: Чинне законодавство зі змінами та доповненнями на 20 листопада 2007р - К.: Видавництво ПАЛІВОДА А.В. , 2007 – 104С.

2. Аграрні, соціально – трудові відносини: Підручник/ О.В. Шкільов, О.І. Здоровцов, М.Г. Лобас, С.С. Барабак – К., 1997. – 309 с.

3. Багрова І.В. Нормування праці: Навчальний посібник. – К., 2003. – 212 с.

4. Нормування праці: Навчально – методичний посібник / за ред. В.І. Оленич – К., 2000. – 148 с.

5. Оплата праці в сільськогосподарському виробництві/за ред. Ю.Я.Лузан О.А. Аврамчук, О.Д. Балан, В.В. Вітвицький, В.В. Павленко, О.В. Шкільов. – К.: Центр « Агропромпраця», 2000. – 464 с.

6. Основи нормування праці/ Єрьоменко В.О.: Навчальний посібник. – К., 2006. – 192 с.

7. Євтух О. Теорія економічного нормування: сучасний погляд – Вісник НБУ, 2004. – №3 – С. 30.